

Áhítatos invokáció

Csodálatos varázsa van a tisztaságnak. Közelébe érve, fölébe hajolva megmoshatod benne arcodat. A vers tükréből nagy, bámuló gyerekszemek néznek vissza rád. S most percekre vagy órákra talán más-keppen látod a világot te is. Gyerekszemekkel...?

Ahelyett, hogy ezt most továbbgondolnám, egy valahol olvasott ítézi megállapítás jut eszembe: „Jiří Wolker verseinek hangja első pillantásra mintha egy Európa-szerte elterjedt irányzat, az újprimitívizmus — képviselői közül leginkább Francis Jammes — modorára emlékeztetne...” De ugyanez az elemzés így folytatódik: „az újprimitíveknek csupán a látásuk gyermeki... Wolkernek azonban a szíve is az”.

Jiří Wolker-ről van szó, a század cseh költészetének — a szó minden értelmében — egyedülálló alakjáról. Aligha szorult bemutatásra, hiszen költeményeit nagyon korán, már a húszas években megismertették a magyar olvasók. Később József Attila fordította több versét, majd Szabó Lőrinc, Weöres Sándor, Garai Gábor, **Eörsi István** és ki tudja, hányan még. A különben sem ismeretlen költőt az említettek után „felfedezni” fölösleges — és hálátlan feladat is. A magam számára mégis „felfedezés” volt, amikor — másfél éve talán — József Attila

fordításaiban először találkoztam verseivel. Ismerősnek tűnt a költő, pedig csak később olvastam a „okonaiként számontartott újprimitívektől. Első olvasásra éreztem: valami közöm van hozzá. Azóta kutatom a *titkát*. Tisztaság? Áhítat? Egyszerűség? Az élet és a mű egysége? Ez volna a titok? Van-e titok egyáltalán...?

Minden bizonnyal igaza volt Babitsnak, amikor azt írta, „romantikus kritika az, amelyik a költőket a sorsukon át látja”. De lehet-e megindultság nélkül olvasni egy huszonnégy éves költő utolsó versét, négysoros *Sírfeliratát*:

*Jiří Wolker, egy költő
fekszik itt,
tátong szívén a seb, amit
a világ ütött szeretetén,
mit pajzsaként viselt.
Meghalt. Huszonnégyévesen.*

Utolsó vésőnyom a torzón. Mert bármily csodálatos is, mégis torzó maradt ez az élet-mű. Két verseskötet, néhány novella, mese, drámai próbálkozás. Világirodalmi rangú költészet. Jiří Wolker munkásságát a cseh avantgarde körében tárgyalja az irodalomtörténet. De tudnunk kell, hogy ez a művészeti mozgalom Prágában egészen más feltételek között bontakozott, mint bárhol másutt Európában. S Wolker költészete amúgy is csak lazán kapcsolódott — korai halála miatt is — az avantgarde-hoz. Az

Apollinaire-i szabad asszociációs versmodellt a cseh népköltészet és népdalok mélabús hangulatával ötvözte, utánozhatatlan lírát teremtett. Elhetne még. Hetvennégy éves volna. Ötven éve, 1924-ben halt meg, mint írta: huszonnégyévesen. Ha úgy tetszik, „romantikus”, amolyan „költői” sors és halál az övé. Tüdőbaj vitte el. 1922 tavaszán jelentkezett betegsége, de nem akart tudomást venni róla. Elni akart: egészségre, harmóniára, szeretetre vágyott és törekedett. Verseiben harmóniába épülnek a világ és az ember dolgai. Nem minden áron való szelidség ez, gyermekesége nem infantilitás. Komoly fiatal férfi, aki megőrizte magában a gyermek tisztaságát. Az első korszakából tovább élő szelíd idill képeihez sötétebb színek és erősebb indulatok keverednek. Szociális érzéke fokozódik, határozottabb körvonalakat nyer képe a „szegényekről” — ennek legszebb példáit balladáiban látjuk (Ballada a fűtő szemeiről, Ballada a meg nem született gyermekéről). De tisztaságából és eredendő szelidségéből ekkor sem veszít. Súlyosbodó betegségében megméríti a halál gondolata. Ám verseiből nem halljuk ki sem a halálvágy, sem a kétségbeesés hangjait. Csak egy kérdést: „Mért halok meg, mikor elesni akartam?” (Haldokló, József Attila ford.) Elni a harcban, a szegények, koldu-

sok, munkások, a „fűtők”, az öntudatos alázatos szívűek oldalán. Harcos szelidség...

Ajtaján koldusként, nehéz bottal a kezében kopog be az Isten. Házához máskor vendég érkezik — „és vele még valaki”. Lélek lebeg minden versében. Megváltás, alázat, feltámadás, szeretet — nem idegen fogalmak számára. Gyakran ezek köré épülnek versei „vérből és koromból”, hűsvéti gyertyákként „az Édenkert felé vivő út szélire”. Nem tévedünk nagyot talán, ha úgy véljük, keresztényi lelkületű költő, ha tétélesen nem is volt vallásos talán.

A marxista irodalomtörténet proletárköltőként tartja számon. A jómódú polgári családból született költő húszévesen Prágába érkezve a haladó mozgalmak és a munkásság felé fordul, nemcsak hatni akar rájuk, de világukból ösztönzést is merít. Szaladni Rezső írja vele kapcsolatban a *Cseh irodalom történetében*, hogy „szocialistává nem a melléállás, hanem az erkölcsi vállalás teszi az embert... Ez az erkölcsi erő süt a Wolker versekből”. Néhány sorral tovább pedig: „Egész költészete, úgy tűnik fei, a gyermek egyetlen bátor és igaz invokációja az emberiséghez”.

Jiří Wolker verseinek alap-hangja az áhítat. Varázsa van e tisztaságnak. Közelébe érve, fölébe hajolva megmoshatod benne arcodat...

Kipke Tamás